

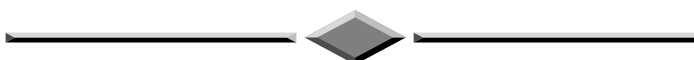

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI**

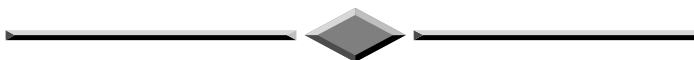
NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

IJTIMOYIY-IQTISODIY FAKUL'TETI

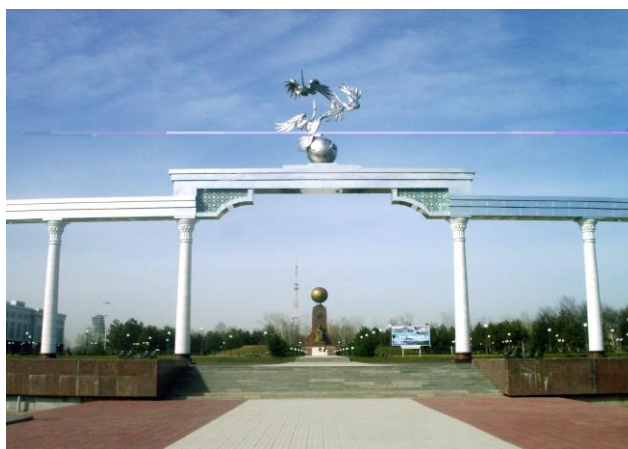
**"IJTIMOIY MADANIY FAOLIYAT"
KAFEDRASI**

" JAHON ADABIYOTI " fanidan

Ma`ruzalar matni

NAMANGAN-2011

Ushbu ma`ruzalar manti Namangan Davlat universiteti «Ijtimoiy madaniy faoliyat» kafedrasining 2011-yil \_\_\_\_\_dagi \_\_ bayonnomasi bilan muhokama qilingan va Namangan davlat universiteti o`quv-uslubiy kengashining 2011 - yil ____ dagi _ sonli bayonnomasiga ko`ra nashr qilishga tavsiya etilgan.

Tuzuvchi:

o`qituvchi D.Ashurov

III simestr uchun

Mavzu:Angliya va Germaniyada ma`rifatchilik adabiyoti

Reja:

1. Ma`rifatchilik adabiyoti haqida. Ma`rifatchilik adabiyotining asosiy xususiyatlari.
2. Angliya adabiyoti;
 - a) D.Defo ijodi;
 - b) J.Svift ijodi.
3. Nemis adabiyoti:
 - a) Shiller ijodi;
 - b) Gete ijodi.

XVIII asrga kelib G`arb, Evropa davlatlari turlicha siyosiy tuzimga ega edilar. Angliyada absolyutizm o`z umrini yashab bo`ldi. Qirollik hokimiyati siyosatiga ta`sir o`tkazmaydigan hokimiyatga aylandi. (1648-1649 burjuaziya revoltsiyasi).

Fransiyada hali absolyutizmi yashamoqda edi. Germaniya mayda knyazlik, geruochliklarga bo`linib ketgan edi. Italiyada ham Germaniya singari mayda davlatlarga bo`linish yuz bergan, shimoli esa Avstriya mustamlakachiligi azoblarini totirmoqda edi.

Evropa ilg`lor kuchlarining siyosiy kurashlari asosan antifeodal xarakterda bo`lgani uchun, XVIII asr adabiyoti ham asosan antifeodal yoki ma`rifatchilik ruhda edi.

«Ma`rifat» so`zi, keng ma`noda xalqni bilimli, ma`rifatli qilish ma`nosida qo`llansa, tor ma`noda burjuaziyaning feodalizmiga qarshi kurashi avj olgan davrdagi aqliy harakatni ifoda etadi. Ma`rifatparvarlar uchun, aql-idrok bosh masaladir. Ular insonning aqliy faoliyatiga, odamiylik fazilatlariga yuqori boho berganlar. Shu bilan birga, ma`rifatparvarchilik g`oyasiga yuqori baho berishadi. (Davlat tepasida o`qimishli, odil podsho turishi kerak).

Ma`rifatparvar yozuvchilar adabiyoti tug`ilib kelayotgan yangi sinfnning g`oyaviy kurash quroli deb biladilar. Ma`rifatparvarlar «tabiiy inson haqidagi» kontseptsiyasini ilgari surdilar. Ularning fikricha inson tabiatan go`zal va yaxshi xulqli, uni faqatgina hayot, yashash sharoiti buzadi.

Djon Lokk falsafasi ma`rifatchilarga katta ta`sir o`tkazdi. Uning «Inson aqli haqida tajriba» (1690) kitobi. Uning fikricha, inson olayotgan barcha bilimlar aql-idrok orqali keladi.

**Daniel` Defo (1660-1731).** Savdogar oilasida tug`ildi. Otasi uni puritan diniy akademiyasiga o`qishga berdi. Ammo Defo savdo ishiga qiziqib umrining oxirigacha yirik kommersant bo`lib qoldi. U jurnalist ham bo`lgan, satirik pamfletlar, romanlar, traktalar yozgan. Ko`p sonli maqola va pamfletlarida feodal-aristokratlar bilan cherkov reaksiyasini fosh qiladi.

«*Robinzo Kruzo*» romani (1719). Defo davri kitobxonlari adabiyotga, xususan, prozaga shunday talablar qo`yadilar: hikoya ajabtovur narsalar haqida bo`lishi, boshqalardan ajralib turishi va shu bilan bir qatorda to`qilgan bo`lmasligi kerak. Defo birdaniga 2 talabni bbajaradi.

Uning romani biz hozir xujjatli prozaga qo`shilgan bo`lur edik. Romanni hujjatligini shu narsa ham ta`kidlaydiki, Robinzonni proobrazi - real odam shotlandiyalik matros Sel`kosdir. U kimsasiz orolda 4 yilu 4 oy yashaydi.

RomaningI qismidan so`ng II vva II va III qismlarini yozadi. Ammo eng mashhur I qismi. Romanning asosiy qismi yolg`iz insonning kimsasiz orolda yovuz tabiat kuchlari bilan yuzma-yuz olishuviga bag`ishlangan.

Adabiyotda birinchilardan bo`lib yaratuvchanlik mehnati mavzusini ko`tardi. Mehnat Robinzonni odam bo`lib qolishiga yordam berdi. Voqealarning sodda, qiziqarli tilda hikoya qilinishi asarning o`qimishli bo`lishini ta`minlagan.

Robinzon 28 yil. Kimsasiz orolda yashaydi. 25-yili Jumovoyini uchratadi.

Djonatan Svift (1667-1745). Irlandiya poytaxti - Dublinda ruhoniylar oilasida tug`ilgan. Yirik ingliz amaldori Vil`yam Templ` saroyida kotib bo`lib ishlagan. Vil`yam Boy kutubxonasidan foydalangan. Jurnalist sifatida tanilib «Kitoblar janggi», «Bochka haqida ertak» (1704) va boshqa hajviy asarlari bosilib chiqqan.

«Kitoblar janggi» pamfleti.

XVII asr oxirida Frantsiyada – 2 xil lager’ – ya’ni eski antik adabiyoti tarafdorlari va yangi, zamonaviy adabiyot tarafdorlari o’rtasida katta tortishuvlar bo’lgan. Birinchi lagerdan Bualo (“Poeziya san’ati”) - ikkinchi tomondan aka-uka Perrolar (3 aka-uka). Asosiy rol’ - SHarl’ Perro. (“Qizil shapkacha”, “Zolushka”, “Uyqudagi go’zal” va boshqalar) badiiy ertak asoschisi.

Templg’ hali qadimiy adabiyot tarafdori edi. Kutubxonada yangi avtorlar kitobiga polkadan yaxshi joy, qadimiy avtorlar kitobiga - qorong’u, burchak. Xafa bo’lgan qadimiy avtorlar qo’zg’olon qilgan. Otliqlarni Gomer va Pindor, qurollilarni Aristotel’ va Ploton va boshqalar g’alaba qozongan.

Swift – asosan siysiy yozuvchi. Uni asosan ijtimoiy masalalar qiziqtiradi. Uni dunyo sirlari, go’zallik, chuqur psixologizm qiziqtirmaydi. Faqat jamiyat nuqsonlari qiziqtiradi.

“*Gulliverning sayyohatlari*” (1726). Roman qahramoni - afsonaviy mamlakatlarni Liliputimiyaga, ulkan odamlar mamalakatiga, Brobdingnegga, aqlli otlar mamlakatiga (Guinginiyaga) va boshqa erlarga sayyohat qilgan shaxs.

Sayyohatchining maqsadi – insonlarni ma’rifatli qilish (yaxshi va yomon misollar orqali) edi. Shuning uchun Swift fantaziyasi ostida falsafiy podteks yotadi.

Roman 4 qismdan iborat.

1) liliputlar mamlakati haqida. Ular oddiy odamlardan 12 barovar kichik. (Bu Angliya). Amaldorlari ham halq manfaatidan ko’ra o’z foydasini ko’proq o’ylaydi. Angliya kabi bu erda 2 partiya bor: baland poshnalilar va vichilar partiyasi.

2 hildagi badiiy janr (Defo singari): sayyohat va utopiya janri uning romani yaratilishadi namuna rolini o’ynaydi. (Tomas Mor’Utopiya”, Komponella “Quyosh shahri”) Swift ironik holda hikoya qilish ustasi. Agar u “olijanob”, “har narsaga qodir” deb aytsa, demak buning aksi.

Swift kitobi tendentsioz ruhda. Unda 2 qarama-qarshi – ijobiy va salbiy tomonlar bor. Masalan: guingmlar (otlar) va iexular (buzilgan odamlar) qabilasi.

Nemis ma’rifatchilik adabiyoti. XVIII asrda Evropadagi bir necha davlatlarda (Frantsiya, Angliya) markazlashgan mutloq hokimiyat vujudga kelgan bo’lsa, Germaniya juda ko’p maydda knyazlik, graflik, imperiya shaharlaridan iborat kichik davlatlarga parchalanib ketgan edi.

Nemis ma’rifatchilarining asosiy vazifasi – mamlakatni milliy jihatdan birlashtirish. (Frantsiyada – inqilobga tayyorlagan). Bu davrda falsafa ham juda ham ravnaq topadi. (Kant, Fixte, Gegel’). YOzuvchilar o’z asardarida falsafiy masalalarga keng o’rin berdi. Nemis ma’rifatchiligi rivojini 4 ta bosqichga bo’lishi mumkin.

1) 20-30 yil adabiyotda kllassitsizm hukmronlik qilar edi. (O’tmishimizga murojaat qilish)

2) 60-yillar – bu davrda tasvirlashning realistik uslubi asaoiy bo’ladi. Ma’rifatchilik harakati boshchisi – Lessing.

3) 70 va 80 yillar yarmi («Bo’ron va tazyiq») buni kuchli va olijanob qahramonlar amalga oshirishi mumkin. (SHunday fikrlarni Getening «Gets fan Berlixingen» va SHillerning «Qaroqchilar» dramalarida ham kuzatish mumkin).

SHtyurmerlar nazariyotchisi bo’lib Gerder (1744-1803) edi. U birinchilardan bo’lib adabiyotda milliy kuchlarning millat rivojlanishining aks etishini aniq sistemali holda e’tirof etdi. U badiiy adabiyot xalqchilligi tushinchasini kashf etdi. (SHundan beri bu termin ishlatilmoqda). Ungacha ham xalq ijodiy o’rganishni umumxalq ishi deb bildi, unga falsafiy ko’z bilan tahlil qildi.

Sheller (1759-1805). Marbah shaharchasida tug’ildi. Harbiy akademiyaning meditsina faku’tetini tugatdi. O’sha paytdayoq she’riyat bilan qiziqdi. 1981 yilda «Qaroqchilar»ni yozadi. U sshramay ketganligi (spektakl’ sahnalashtirish) uchun gaupvtvaxtada o’tirib chiqadi. (SHahzoda Karl Evgeniy) 1782 yil bu geruochlikdan chiqib ketadi. Germaniya bo’ylab yuradi.

1795 yilda «Kishini estetik jihatdan tarbiyalash to'g'risida xatlar» nazariy maqolasini yozadi. Uning fikricha, inson go'zallik ta'siri ostida, insonparvarlar, haqqoniy bo'ladi va hayotdagi nuqsonlar bartaraf etiladi va aql-idrok, ozodlik, tenglik xukm suradi.

U yozuvchilarni o'z asri farzandi (quli emas) bo'lishiga, o'z davri ehtiyojiga qarab yozishga chaqiradi. «Qaroqchilar» (1781 yil)

Graf Maksimilian fon Moorning ikki o'g'li Karl (Leptsigda o'qiydi) va Frants (shuhratparast) bor. Karl qarzga botib, yordam so'rab yozgan xatlarini Frants qari otasiga buzib, soxtalashtirib o'qib beradi, akasiga tuxmat qiladi. Graf Karldan voz kechadi. Ilojsiz Karl Qaroqchilar guruhini tuzadi. (Butun mamlakatga dahshat soladi) Otasi bundan habar topadi. Frants bir kishini yollab, otasiga Karlning o'limi haqida yolg'on habar beradi. Hasta graf olamdan o'tadi. Frants otasi o'rnini egallaydi va saroyda adolatsizlik o'rnatadi. Begona kishi qiyofasida saroyga kelgan Karl barchasidan habar topadi. Sevgan qizi Amaliyani qaroqchilar tutib Qaroqchilar huzuriga keltiradi. Ammo Karl sevgan bilan birga Amaliyaga xanjar uradi. O'zini xukumat qo'lga topshirmoqchi ekanini qaroqchilarga ma'lum qiladi. Qaroqchi Karl jamiyatni o'zgartirmoqchi bo'ladi.

Ionann Vol'fgang Gyote (1749-1832). Frankfurt shahrida yurist oilasida, tug'ildi. Laykuna universitetida (grafik) o'qibg' yurganda birinchi she'rlarini yozadi. Uning dunyoqarashiga Spinoza falsafasi «Poetika» ta'sir katta bo'ladi. Studentlik yillari Gan'ening «Muhammadning hayoti» kitobidan ruhlanib Muhammad haqida drama yozmoqchi bo'ladi (parchalar).

O'z hayoti davomida 1600 ga yaqin she'r yozadi. Judu ko'pchiligi xalq qo'shiqlariga aylanadi. «Gets fon Berlixingen» (1773) Gyotening nomi butun Germaniyaga mashhur qiladi. Drama XVI asr voqealariga murojaaat qilinadi. Bosh qahramoni Geu ritsorv. U xalq orasida juda mashhur. Isyonkor shaxs taqdiri uni juda qiziqtiradi. Asar uning SHekspir bilan juda qiziqan davrda yaratildi. (Xronikalar ruhida)

Asar klassitsizm teatridan butunlay farq qiladi.

1774 yili «Yosh Verterning iztiroblari» romanini yozdi.

«Faust» fojiiyasi. Bu asar ustida Gete 60 yil davomida ishladi. «Faust»ni yozish niyati unda studentlik yillaridan boshlangan edi.

Afsungar doktor Faust haqidagi afsonalar XVI asrda paydo bo'lgan. 1592 yil. Kristofer Marlo «Doktor Faustning fojiiyaviy tarixi» sahna asarini yaratdi. XVII-XVIII asarda tabiat sirlarini o'zlashtirgan doktor haqida Germaniyada turli kitoblar bosilib chiqqan.

Ёдда тутинг! Трагедияда бир-бирига зид бўлган икки хил кучнинг тўқнашуви тасвирланади.

1) Фауст-илғор дунёқараш, ёруғлик тимсоли. Тўхтовсиз ҳаракат, яратиш, бунёдкорлик унинг асосий шиори. У илмга ташни, инжилни таржима қилган.

2) Мифистофелр – шубҳа, инкор, вайрончилик кучларини мужассамлаштирган. У Фаустни йўлдан урмоқчи бўлади.

2-qismida – Mifistofel' uni qadimiy Yunonistonga olib borgan. Sport malikasi Menelay xotini Elena obrazi.

Savol va topshiriqlar:

1. Ma'rifatchilik adabiyoti deganda nimani tushunasiz?
2. Angliyadagi romantizmning asosiy nomoyondalari kimlar?
3. Shiller ijodida isyonkor qahramon .

Adabiyotlar:

1. Q.Azizov, O.Qayumov. Chet el adabiyoti tarixi. T., 1987.
2. Gete. «Verterning iztiroblari», T., 1975.
3. Gete I.V. «Faust, T., Adab va san'at nashriyoti, 1972-74 y.

Mavzu: Romantizm adabiyoti

Reja:

1. XIX asr romantizm oqimining kelib chiqish sabablari, o'ziga xos xususiyatlari.
2. Jorj Gordon Noel' Bayron – ingliz she'riyatining buyuk namoyandasi.
3. Viktor Gyugo – romantizm adabiy oqimining nazariyotchisi sifatida.

Shartli ravishda XIX asr deb ataladigan asr, jahon tarixi va adabiyotidagi yangi davr nafaqat frantsuz burjuaziya inqilobi tomonidan tayyorlangan, balki ana shu inqilob voqealari bilan ochiladi.

Inqilob aks-sadosi asr davomida tinmay yangrab turdi. XIX asr haqida gapirib V. Gyugo shunday degandi: "XIX asrni buyuk onasi – frantsuz inqilobi bor. Uning tomirlarida uning tuganmas qoni jo'sh urmoqda».

Inqilobning ijtimoiy-siyosiy sohadagi asosiy yutug'i feodal ijtimoiy munosabatlarni sindirdi, uning «Ozodlik, tenglik, qardoshlik» deb ataluvchi shiori katta kuchga aylandi, qo'shni mamlakatlarda inqilobiy kayfiyatni vujudga keltirdi.

Frantsuz inqilobining adabiy-estetik g'oyalar va formalarga ko'rsatgan ta'siri boshqa sohalar singari adabiyotda ham sezildi.

Inqilob davri (1789-1894) o'z adabiyotini yaratadigan darajada ancha vaqtga cho'zildi. Klassitsizm va sintimentalizm an'alarini davom ettirgan va inqilob g'oyalaridan ruhlangan yangi adabiyot vujudga keldi. Inqilobiy klassitsizmning vakili shior va dramaturg Mari Jozef SHen'e (1764-1811) hisoblanadi.

Inqilobiy lirikaning namunasi sifatida Ruje de Lilning « Reyn armiyasining xarbiy qo'shig'i» (1792) – «Marsel'eza» paydo bo'ldi.

She'riyatda frantsuz inqilobi sabab tarkib topgan an'alar butun XIX asr (1830, 1848, 1871 yillar inqilobi) va XX asr (antifashistik qarshilik harakatida) o'z dolzarbligini yo'qotmadi.

Inqilob so'z san'ati sohasida tugaganmas mavzuni ochib berdi. Masalan: Beranjening "14 iyul" she'ri, Stendalning "Parma ibodatxonasi" romani, G.Geynening liro-publistik esselardan iborat «G'oyalar. Le grange» to'plami, Bayronning «CHayl'd – Garol'dning sayyohatlari» dostoni, Gyugonning «93 yil» romani (1874) va XX asrdagi R.Rollan va A.Frans asarlari.

Frantsuz inqilobi Evropa va jahon adabiyotidagi kuchli oqim – romantizmni vujudga kelishiga zamin hozirladi.

Biz romantizmni Evropa va Amerika adabiyotida, 18 asr oxiri va 19 asr 1 yarmida tarqalgan yirik oqimlardan biri deb bilamiz. Bir necha o'n yillardan beri tadqiqotchilar nimani «Romantizm» deb atash to'g'risida baxs olib bormoqdalar. (Frantsuz olimi Sur'e bu oqimga butunlay qarama-qarshi bo'lgan naturalizmni ham romantizmga qo'shadi). 50-yillarga kelib sobiq ittifoqda butun boshli yangi kontsepsiya paydo bo'ldi. Unga ko'ra romantizm yo'nalishi o'z badiiy uslubi bilan bir-biridan farq qiluvchi, ikki oqimdan iborat.

a) faol romantizm;

b) passiv romantizm;

Ammo 60-70 yillarga kelib bu borada bir qancha ilmiy ishlar paydo bo'la boshaldi. Ularda yangi materiallar asosida (Chyen romantiklari; Gofman, Po ijodi va boshqalar asosida), yangi xulosaga keldilar. Bu romantiklar badiiy uslublarining birligi haqidagi xulosadir.

Romantiklar ijodi har bir mamlakatda o'z belgilariga ega. Bu davlatlarning milliy, tarixiy xususiyatlari bilan belgilanadi. Shu bilan birga, romantiklar o'z umumiy xususiyatlariga ham egadirlar:

a) romantiklar paydo bo'lgan tarixiy sharoit;

b) uslub xususiyatlari;

v) qahramon xarakteri;

a) Evropa romantizmi uchun frantsuz inqilobi tarixiy sharoit bo'lib xizmat qiladi. Romantiklar inqilob ilgari surgan inson ozodligi g'oyasini qabul qildilar. Ammo shu bilan birga, inson jamiyatda himoyasiz ekanligini, mulkchilik xissi barcha narsa ustidan ustunlikka

erishayotganini xis qildi. SHuning uchun muhit oldidagi ojizlik, ikkilanish, qahramonlar taqdirini fojiiyaviyligi romantiklar dunyosining o'ziga xos tomonlardandir.

b) Bir tomondan shaxsga nisbatan alohida munosabat, uni atrof muhit bilan aloqalari xarakteri, ikkinchi tomondan, real muhitga ideal dunyoqarashni qarshi qo'yish o'ziga xos badiiy uslub bo'lishini belgilab beradi. Romantiklarning vazifasi turmushni aniq va ravshan tasvirlash emas, balki turmush haqidagi orzu umidlarni tasvirlashdir. SHunday yo'llar orqali ular o'z ideallarini aks ettiradilar.

v) Romantizm adabiyoti o'z qahramonini ham ilgari suradi. Romantik qahramon asosan yuksak va nozik xis soxibi, boshqalar bo'ysunuvchi qonunlarga bo'ysunmaydigan mag'rur shaxsdir. SHuning uchun u doim boshqalardan ustun qo'yiladi va ajralib turadi. Bunday qahramon ko'pincha yolg'iz bo'ladi. SHu sababdan yolg'izlik mavzusiga juda ko'p janrlarda, asosan she'riyatda keng o'rin berilgan.

Romantiklarni shaxsning ichki dunyosiga bo'lgan qiziqish lirik va liro-epik janrlarning gullab yashnashiga sabab bo'lgan. XVIII asr oxiriga kelib ma'rifatparvarlik ideologiyasi o'z umrini yashab bo'lgani ma'lum bo'lib qoldi. XVIII asrning ikkinchi yarmida ma'rifatparvarlarning o'zlaridan o'z adreslariga tanqid paydo bo'la boshladi (Didroning «Jiyanim Ramo» asari).

Yangi tarixiy sharoitda - Evropada, frantsuz inqilobidan so'ng, hayot romantiklar oldiga juda ko'p muammolarni qo'ydi, bunday muammolar Vol'er yoki Russolarga butunlay yod edi. Ma'rifatparvarlar kutgan va ishongan «Aql-idrok» mamlakati ro'yobga chiqmadi. Romantiklar hayotga ma'rifatparvarlarga qaraganda boshqacha, o'ziga xos yo'llar bilan yondoshdilar. Hayot ma'rifatparvarlar taklif etgan sxemalarga tushmadi. Romantiklar muhitning zidiyatli ekanligini aniqladilar. Romantiklar adabiyotda tarixiylikni kashf etdilar. Ma'rifatparvar esa o'tmish to'g'risida antitarixiy xolda («yaxshi-yomon» deb) fikr yuritgan edilar. Klassitsistlar tragediyalarining syujetini asosan tarixiy voqealar tashkil etsada ularni, tasvirlanayotgan davr xususiyatlari qiziqitirmaydi. Ular o'z asarlarida umumiy bo'lgan burch va ehtiros masalasini qo'yadilar va echadilar.

Romantiklar o'tmishda nafaqat inson xarakterlarini, balki o'z zamonasi ta'sirida shakllangan xarakterlarni ham ko'ra oldilar. Ma'rifatparvarlar yuksak ma'naviyat, aql-zakovat egalari bo'lgan ko'plab ijobiy obrazlarni yaratgan bo'lsalar. Romantik qahramon ijobiy bo'lishi shart bo'lmay, u muallif idealini o'zida aks ettirishi lozim edi.

Romantizm adabiy yo'nalish sifatida XVIII asr oxiriga kelib birdaniga bir necha mamlakatlarda paydo bo'la boshladi. estetik manifest, traktatlari bilan Germaniyadan Chyen romantiklari, Frantsiyadan SHatobrion va de Stal', Angliyadan ko'l maktabi vakillari chiqdilar.

Ёдда тутинг! Европа романтизми ривожининг учта босқичи ҳақида гапириш мумкин:

- а) Илк романтизм (XVIII аср охири XIX аср боши)
- б) Ривожланган романтизм (20-40 йиллар)
- в) Кеч романтизм (1848 йилдан кейинги)

Ammo bu sxematik davriylashtirish barcha Evropa davlatlari uchun bir deb bo'lmaydi. Germaniyada ilk romantizm yen romantiklari (Novalis, aka-uka SHlegelar) nomlari bilan bog'liq. Ikkinchi bosqichidagi Geydel'berg romantiklari davri Napalion okkupatsiyasi va milliy uyg'onish davriga to'g'ri keladi. Xuddi shu paytda aka-uka Grimm ertaklari paydo bo'lgan.

20-yillarga kelib, Gofman o'limidan so'ng va yosh Heynining relizm an'alarini yoqlab chiqish munosabati bilan nemis romantizmi egallagan mavqeini boy bera boshladi.

Angliyada esa SHelli (1822) va Bayron (1824) ning hayotdan ko'z yumishi romantizmning ikkinchi o'ringa tushib qolishiga asosiy sabab bo'ldi.

Romantizm Frantsiyada 30-yillarga kelib to'la shakllandi. Bu paytda Angliya va Germaniyada romantizm o'z umrini yashab bo'lgandi deyish mumkin. Frantsiya romantiklari yangi drama uchun kurashdilar. (ungacha klassitsistlar teatri xukmron edi). Drama janrining reformati bo'lib V.Gyugo maydonga chiqdi.

Pol'shada romantizm haqidagi bahslar 18-10-yillarga to'g'ri kelgan. 20-yillarga kelib, adabiyotga A.Mitskevichning kelishi bilan shakllandi va o'zini asosiy o'rnini uzoq vaqt saqlab qoldi.

Romantizm tiplari haqidagi masala to'raligicha o'rganilmagan.

Nemis romantizmi. Germaniyada Frantsiyada bo'layotgan voqealarni zo'r qiziqish bilan kuzatib bordilar. Germaniyaning ilg'or vakllari ularning qoloq, o'nlab mustaqil knyazliklarga bo'lingan mamlakatida inqilobiy o'zgarishlar bo'lmasligiga ko'zlari etdi. Shuning uchun ular ma'naviy sohada inqilob qilishga harakat qildilar.

Nemis romantiklari idealist Fixte falsafiy qarashlarini yoqlab chiqdilar. «O'z diqqat-etiboringni seni o'rab turgan atrof-olamga emas, balki o'zingga qarat» (Fixte).

O'z intilish va harakatlari tufayli inson yanada yaxshi bo'lishi mumkin va bo'lishi kerak. Bunda unga yordam berish kerak. Nemis romantiklarining asosiy vazifa va maqsadi ana shundan iborat edi.

Bu erda Gofman, Shamisso, Heyne (ilk ijodi) va Byuxerlar ijod qiladi.

Nemis romantiklarining katta ishlaridan biri-xalq og'zaki ijodini o'rganishlari bo'ldi. Yakob (1785-1863) va Vil'gel'm (1786-1859) Grimmilar fol'klorning estetik qimmatini yuksak qadrlaganlardan edi: Ularning tarix, til tarixi, huquq va mifologiya bo'yicha bir qancha ilmiy maqolalar mavjud. Ammo ularga xalqdan yozib olingan 3 tomli va 200 ta ertakdan iborat «Bolalar va xonadon ertaklari» (1812-1822) katta shuhrat keltirdi. ertaklarni ular butun Germaniya bo'ylab yurib turli toifa odamlardan yozib olishadi.

Ertaklarni 3 guruhga bo'lish mumkin: sehrli, hayvonlar haqidagi (Bo'ri va etti echkicha», «Bremen muzikantlari») va maishiy ertaklar.

Barcha ertaklarda mehnatni sevuvchi, dono, sabr-toqatli qahramonlar doimo g'alaba qozonishadi.

Pushkin «Oltin baliq va baliqcha haqida» ertagi uchun «Kambala baliq haqidagi ertak» epizodidan foydalangan.

Viktor Gyugo (1902-1885). Viktor Gyugo frantsuz romantizmining eng yirik vakili

Ёдда тутинг! Гюго ижодини учта даврга бўлиш мумкин.

- 1) Биринчи давр (1820-1850)
- 2) Иккинчи давр (1870-1885)
- 3) Учтинчи давр (1870-1885)

hisoblanadi. Viktor Gyugo Bezonsen shahrida ofitser oilasida tug'ildi. Otasi Napoleon davrining generali, onasi esa aksincha, Burbonlar tarafdori edi. O'zining birinchi she'rlarida burbonlarni madh etadi. 1827 yili birinchi dramasi «Kromvel'» ni yaratadi. Va unga kengaytirilgan so'z boshi yozadi. Ushbu so'z boshi Frantsuz romantizmining manifestiga aylandi. Romantik dramalar Gyugogacha ham yaratilgan. Klassitsizm hukmronligi davrida dramalar sahnalashtirilmagan. Ularni o'qish uchun yozilgan dramalar deb atashar edi. Viktor Gyugo Shekspir tajribasidan foydalanib tragediya emas, romantik tarixiy drama yaratadi. (XVII asr Angliya burjuaziya revolyutsiyasi va uning dahosi Kromvel haqida) U klassitsizm qonun qoidalaridan voz kechishga (vaqt, makon, harakat birligi, yuqori va quyi janrlar) chaqiradi. Viktor Gyugo Shekspir ijodini ana shunda qonun-qoidlardan holi deb biladi.

1831 y. «Parij Bibi Mariyam ibodatxonasi» romani yaratildi. Asar mavzusi XV asrdagi Frantsiya tarixidan olingan.

O'rta asr ibodatxonasi ustunlaridan birida «Ananke» so'zini o'qidi. (taqdir, qismat

degani) Yozuvchi bu so`zga keng ma`no berdi. (Din anankesi, jamiyat anankesi va boshq).

Ibodatxona ruhoniysi Klod Frollo - o`z umrini din yo`liga tikkan odam. U yoshi o`tib qolgan bo`lishiga qaramay Parij ko`chalarida o`yinga tushib tirikchilik o`tkazuvchi lo`li qiz esmiraldani sevib qoladi. Qiz buni rad qiladi. Frollo kapitan Feb bilan esmiraldani kuzatib yuradi. Qizni qirol armiyasi ofitseriga suiqasd qilishda ayblab, o`limga hukm qiladilar. Uni jazolash uchun olib ketayotganda Kvazimodo uni ibodatxonaga olib ketadi. U qashshoq odamlar bilan ibodatxonada yashaydi.

Frollo qizga o`z sevgisini majburlab o`tkazmoqchi bo`ladi, ammo bu befoyda. U qizni jallodlar qo`liga topshiradi. Qizni dorga osishadi. Kvazimoda Klod Frolloni o`ldiradi. O`zi ibodatxonani tark etib esmiralda jasadi oldida jon beradi.

Asardagi ibodatxona - o`rta asrchalik, feodalizm, zulm adaolatsizlik maskani sifatida tasvirlangan.

Viktor Gyugo 1862 «Ho`rlanganlar», 1869 yili. «Kulgich odam», 1874 yili esa «93 yil» romanini yaratdi.

Jorj Gordon Noel' Bayron 1788 yil 22 yanvarda Londonda tug`ildi. Uning otasi angliya aristokratiyasining kambag`allashib qolgan tabaqasiga, onasi esa shotlandiyalik boy dvoryan oilasiga mansub edi. Jorj Bayron tug`ilgan paytda ota-onalari ajrashib ketadilar. Otasi 1791 yilda Frantsiyaga ketib, u erda vafot etadi. Bayronning bolaligi SHotlandiyada - onasi yonida o`tadi. Jorj tug`ma oqsoq edi. Ammo bu uning mohir suzuvchi, boksyor, chavandoz bo`lishiga halaqit bermadi. Bo`lg`usi shoir dunyoqarashining shakllanishida SHotlanliya tabiatiga bo`lgan chuqur muhabbat alohida ahamiyatga ega bo`ldi.

Bayron o`n yoshga to`lganda unga lordlik unvoni meros sifatida qoldi. Bayron jahon tarixining, Angliya hayotining shiddatli davrida yashadi, ijod qildi. U frantsuz burjua revolyutsiyasi va xalq xarakatining guvohi bo`ldi. Bu revolyutsiyaning maqsadi sanoat to`ntarishiga, Angliya sotsial hayotini o`zgartirishga qaratilgan edi.

Bayron bolaligidan siyosat bilan qiziqdi. U maktabda o`qib yurgan paytlaridanoq notiqlik san`ati bilan tanishdi. SHu bilan birga 1807 yilda o`qigan kitoblari ichida birinchi o`rinni tarixiy asarlar tashkil etar edi. Bayron Vol`ter, Russo, Lekk, Gibbon asarlarini ham sevib o`qidi.

1807 yilning yozida birinchi she`riy to`plami «Hordiq soatlari» nashr etildi. Bayron 1809-1811 yillarda chet el sayohatiga chiqadi. Bu sayohat yosh shoirning hayot voqeligini keng atroflicha tushinishida katta yordam beradi. U sayohati davomida Napalion intervensiyasiga qarshi qaqshatqich zarba bergan ispan partizanlari harakatining guvohi bo`ldi. U Gretsiyadagi milliy ozodlik qo`zg`alonining guvohi bo`ldi. U hatto Villington qumondonligidagi Britaniya armiyasida Napoleon qo`shinlariga qarshi kurashda qatnashdi. SHu bilan birga Mal`tada – O`rta dengiz harbiy bazasidagi harakatlarini ko`rib, Buyuk Britaniya reaksion hukumatining tashqi siyosatini qoraladi. Bayron bu davrda turk, yangi grek, al`ban va ital`yan tillarini hamda xalq og`zaki ijodini o`rgandi. 1816 yilda arman tilini o`rganishga kirishdi.

Bayron sayyohatlarining mevasi sifatida 1812 yilda «CHayl`d Gorol`d» dostonini yaratdi. Bu asar Bayron shuhratini Angliya va uning tashqarisiga yoydi. Bu asarning ilk qo`shiqlarida Bayron she`riyatining demokratik tendentsiyalari ko`zga tashlanadi.

Bayron o`z ona yurtiga qaytganida Angliyada ishchilarning stixiyali norozilik to`lqinlari ko`tarilgan, ozodlik harakatlari kuchaygan edi. Ammo reaksiya bu harakatni ayovsizlik bilan bostirdi. 1799-1800 yillarda ishchilar harakatiga qarshi qonunlar qabul qilinishi natijasida bu harakat 25 yil davomida yashirin holga o`tishga majbur bo`ldi.

Bayron Lordlar palatalarida bir necha marotaba nutq so`zladi. U o`z nutqlarida luddachilik harakati deb nom olgan ishchilar harakatini yoqladi.

Bayronning 1814-1815 yillar davomida «YAHudiy oxanglari» she`riy to`plami nashr

Ёдда тутинг! Байроннинг «Шары достонлари» туркумига «Гяур» (1813), «Корсар» (1814), «Лара» (1814) каби достонлар кирази.

etildi. Ma'lumki Bayron bolaligidan «Injil» ni yaxshi bilgan. Bu she'r turkumida shoir Injil obrazlariga murojaat qiladi.

Bayronning parlamentdagi dadil chiqishlari hamda siyosiy qarashlari uchun reaksion-romantizm vakillari o'ch olish rejasini tuzib qo'ygan edi. Ayniqsa, Bayronning o'z xotini bilan bo'lib o'tgan mojarolarini reaksion guruhlar o'z maqsadlari yo'lida foydalanmoqchi bo'ladilar. Bayronga qarshi har qanday kuchlarni ishga soladilar. Matbuotda Bayron sha'niga mos kelmaydigan turli bo'xton axbortlar tarqatildi. Ammo bunday hurujlar Bayron matonatini buka olmadi. U o'z vatanini tashlab ketishga majbur bo'ladi. 1816 yil 26 aprelda Bayron bir umrga vatanini Angliyani tashlab ketdi.

Bayron 1816 yil yozida SHvetsariyada bo'lishi, uning ruhiy tushkinlik davriga to'g'ri keldi. Bu ruhiy tushkunlik bir tomondan Vatandan ajralish bo'lsa, ikkinchi tomondan oilaviy bo'lib o'tgan ko'ngilsizliklar edi. U bu davr haqida «Mening qalbim qayg'uga tutqin bo'lsa ham, ammo qayg'uning quli emas» deydi. Bayron romantizmdagi qarama-qarshiliklar bevosita shoirning Vatandan judolik, xalq ozodlik harakatidan ajralib qolishi, shaxsiy hayotidagi fojialar bilan bevosita bog'liqdir.

Bayron «Manfred» /1817/ dostonida isyonkor shaxs obrazini aks ettirishni maqsad qilib qo'yadi. Manfred obrazi orqali yaqqalanib qolgan shaxs istiroblari va fojeasini aks ettiradi. Manfred jamiyat aqidalaridan yuqori turuvchi, o'ziga xos qarashlarga ega bo'lgan mag'rur shaxs. U jamiyatning qonunlariga, hayot qonunlariga qarshi shaxs. Mutelik unga yot narsa.

Bayronning «Shil'on tutqini» /1816/ dostoni ham yolg'iz isyonkor shaxs qiyofasini aks ettirishga baishlangan edi. Bu doston Bayronning SHil'on qal'asiga borganidagi taassurotlari asosida yozilgan edi. SHil'on qal'asi Jeneva ko'lida joylashgan bo'lib, bu erda 1530-1535 yilllarda respublikachi, SHvetsariyaning mustaqilligi uchun tolmas kurashchi Fransua Boniver qamoqda saqlangan. U gertsog Savatskiy buyrug'i bilan qamoqqa olingan edi.

Bayron 1816 yilning kuzida Italiyaga keldi. Bu erda Bayron ijodi gullab yashnadi. Bu davrda Italiyada karabanariylar rahbarligidagi xalq ozodlik harakatida avstriya bosqinchilariga qarshi avj olgan edi. U ko'p o'tmay Italiya revolyutsion harakatining ishtirokchisiga aylandi. Boloniya, Rim, Venetsiya politsiyasi uni va uning do'stlarini doimo nazorat ostida saqladi. Bayronning tarixiy tragediyasi «Marks Fal'ero» Neapalda yozildi. Bu erda 1820 yilning revolyutsiya g'alabaga kilgan edi.

1821 yilda yozilgan «Kain» dramasida ham shoir «Injil» mavzusiga murojaat qildi. Drama mifologik obrazlarni aks etgan bo'lsa-da: unda oddiy inson, uning hayotiy kechinmalari, huquqlari haqida fikr yuritiladi.

Bayron «Don Juan» she'riy romani ustida bir necha yil davomida, Italiyada yashayotgan 1819-1824 yillar davomida ishladi. Bayron ijodining yuksak cho'qqisi bo'lgan «Don Juan» romani Evropa ijtimoiy hayotining satirik entsklopediyasi bo'lib xizmat qildi. Asar yakunlanmagan.

Bayron 1824 yilda Italiyada vafot etdi

Bayronning ijodiy faoliyati isyonkorlik ruhi bilan to'ladir. Utabiatning extirosli kuychisi emas, inson shaxsiy kechinmalarini katta she'riy qudrat bilan ocha olgan ijodkordir.

Bayronning isyonkor, o'z mohiti bilan to'lg'in ijtioiy-siyosiy she'riyati ingliz jamiyatining reaksion doiralariga qarshi qaratilgan edi. Butun reaksion matbuot Bayronga qarshi ig'volar yog'dirdi.

O'liklar sharpasi bo'ronlar oshib,
Qulog'imga huddi nidoday kelar.
Qahramonlar ruhi yurar adashib,
Ona yurt ko'ksiga shamolday elar.

Bayron Angliyada inqilobiy ko'tarilishini orziqib kutdi, u agar inqilob bo'lsa, kurashda shaxsan ishtirok etish uchun vataniyaga qaytajagini ko'p marta aytgan edi.

U umrini oxirigacha sobit kurashchi sifatida ijod qildi. Uni doimo ozodlik uchun

kurash maydonlari o'ziga tortdi. 1823 yilning iyunida Bayron «Gerkules» kemasini o'z mablag'i hisobiga qurollantirdi. U Gretsiya milliy-ozodlik kurashining ilhomchilaridan biriga aylandi. Grek qo'zg'alonchilarini bilashtirishda fidokorona ishlar olib bordi. Zamondoshlari uning harbiy qo'mondon sifatidagi yuksak iqtidori haqida ham so'zlaydilar.

Bayronning eng yaxshi asarlari bugun ham katta kuchga egadir. V.Belinskiy ta'biri bilan aytganda, XIX asr Promiteynning ijodiyoti ozodlik va haqiqat jarchisi sifatida butun insoniyat uchun qadrlidir.

Bayron muhabbat mavzusiga bag'ishlangan she'rlarida ham davrning muhim siyosiy, ijtimoiy – falsafiy fikrlari o'z aksini topadi:

*Yo`qol, ey, jimjimador adabiy inja so`zlar,
Tarqal yolg`onu yashiq, g`iybatlarning to`dasi.
Nurin sochib maftunkor nafisu shahlo ko`zlar,
Sarxush etadi meni sevgining ilk bo`sasi.
Hayol tasavvurga asir qofiyabozlar,
Etar chuchmal tuyg`ular va ohanglar chashmasi.
Sovuq sonetlaringiz – bachkana ehtirosalar,
Sizga tanishmas jonbaxsh sevgining ilk bo`sasi.*

«Sevgining ilk bo`sasi» she'ridan olingan ushbu parchada lirik qahramon jamiyatning illatlarini tanqid ostiga oladi. Bachkana extirolardan holi bo'lgan porloq tuyg'ular jarchisiga aylanadi. YOki «Bosh suyakdan qilingan kosadagi yozuv» she'ridagi ushbu satrlar inson umrining o'tkinchiligi haqidagi falsafiy fikrlarni ifodalashga intiladi:

*Qo`rqa: men oddiy suyakman, xolos,
So`ngan qalbimni eslab, qilma xumori.
Endi bu kosadan chiqolmas paqqos
U tirik boshlarning shum kirdikori.
Men senday yashadim, sevdim va ichdim,
Endi-chi, jonsizman, to`ldirib may quy!
Mastlik jinniliging ranjitmas, kechdim,
Qurtlar chaynagandan shu menga ma`qul.*

Xullas, Bayron she'riyati mavzu jihatdan g'oyat rang-barang. Unda mavjud tartiblarga qarshi isyonkorlik ruhi kuchli bo'lib, davrning shiddatkor voqeligining o'zida mujassamlashtiradi.

Savol va topshiriqlar:

1. «Chayl'd Garol'd» dostonida qanday an'analar ko'zga tashlanadi?
2. «Yahudiy ohanglari»da shoir qanday obrazlarga murojaat qiladi?
3. Bayron o'zining «Manfred» dostonida qanday lirik qahramonni yaratdi?
4. Shoir she'riyatining ideal qahramonlari qanday shaxslar?

Adabiyotlar:

1. Q.Azizov, O.Qayumov. Chet el adabiyoti tarixi.
2. Bayron. Saylanma, she'rlar, dostonlar, T., 1974

Mavzu: Frantsiyada tanqidiy realizm adabiyoti

Reja:

1. Adabiyot realizm tushinchasi.
2. Fredik Stendal' ijodi.
3. Onere de Bal'zak ijodi.

Borliqni, inson va uni o'rab turgan dunyoni xarakterli tomonlarini aks ettiruvchi uslub sifatida realizmni ilk bor toshlarga solingan suratlarida, antik davr asarlarida uchratishimiz mumkin. Biz uyg'onish davri, ma'rifatparvarlik davri realizmining o'ziga hos xususiyatlari to'g'risida gapirishimiz mumkin. Ammo burjua aloqalari asosida etilgan adabiy oqim sifatida XIX asrning 30-40 yillarida shakllanadi.

XIX asr realizmini unga xos bo'lgan tadqiqotga moyilligini (analitizm) hisobiga olib «tanqidiy» yoki «klassik» deb ataydilar. Chunki realizmga hos bo'lgan xususiyatlar XIX

asarda shakllandi.

M.B.Xronchenkning fikricha realizm shaxs, va jamiyatning doimiy xarakatida, dinamik aloqalarda aks ettiradi. Buning uchun badiiy tasvirning turli formalaridan foydalaniladi.

Roman faqat o'ziga hos bo'lgan hususiyatlarga ega bo'lgan holda, boshqa adabiy sistemalar «kashfiyotlaridan» foydalanadi, ularni to'ldiradi. Masalan, asr boshlarida romantizmga hos bo'lgan tipiklashtirishning bir qancha hususiyatlarini qabul qilsa. Asr oxirida naturalizm va simvolizm yutuqlaridan foydalanadi.

«Realizm» termin paydo bo'lishiga Shanflyori va Dyuranti boshchiligidagi bir guruh frantsuz yozuvchilari sababchi bo'ldilar. Ular 50-yillarda ushbu termin bilan haqqoniy avtor munosabatisiz, borliqni aks ettirilishini atadilar.

Realistik san'at o'z tadqiqotlarida fan kashfiyotlariga, avvalom bor jamiyat rivoji haqidagi fanlarga tayanadi. (20-30 yillarda Angliya va Frantsiyada tarix fanining rivoji. Buyuk ingliz iqtisodchisi Adam Smitning Tannarx, jamiyatining sinfiy sutrukturasi haqidagi tadqiqotlari va boshq.)

Realist dunyoqarashining shakllanishida dunyoviy bilimlarda erishilgan kashfiyotlar ham katta rol o'ynaydi.

(XVIII asr o'rtalarida K.Linniy o'simliklari va hayvonot dunyosining birinchi klassifikatsiyasini tuzdi. J.Byufonning barcha jonzoatlarning birligi va uning turlarining muhit almashuviga qarab o'zgarishi haqidagi fikri. J.Kyuv'e XIX asr boshlarida tirik organizm organlari orasidagi aloqa va ularning bir-biriga ta'siri haqidagi fikri va boshq.) Bal'zak ham «Insoniyat komediyasi»ni so'zboshisida Kyuv'e va Sent - Ilerlarning tilga olib o'tadi.

Realizmining umumiy qonuniyatini ishlab chiqqan, milliy hususiyatlarini shakllantirgan yozuvchilar sarasiga Frantsiyada F.Stendal', O.Bal'zak, P.Merime, G.Flober, Sh.Bodler, P.J.Beranje;

Angliyada – CH.Dikens, Utekkeriy, e.Gaskell, SH.Bronte, DJ.Eliot, Amerikada esa realistik san'atning muhim bir davri deb U.Uitten, G.Bicher –Stou ijodi, romantizmning ko'proq saqlanib turgan Germaniyada esa Geyne va Fontane ijodining so'nggi davrlari kiradi.

Frantsuz realizmining shakllanishi mamlakatdagi muhim siyosiy voqealar bilan bog'liq. Ayniqsa 1830 . iyul' revalyutsiyasi katta ahamiyatga ega.

1831-34 yillar ionlar qo'zg'aloni. Lui Filipp monarhiyai krizis holatga keladi.

Revalyutsiyadan so'ng 1830-31 yillarda matbuotning roli oshdi. Gazetalarda professional jurnalistlardan tortib student, etikdo'zgacha o'z maqollarini bilan qatnashadilar.

Frantsuz adabiyotida realizmning hukmronlik davrini ikki bosqichga bo'lish mumkin: 1) Realizmning paydo bo'lishi va tan olinishi (20-yillarning oxiri va 40-yillar) Beranje, Merimi, Stendal', Bal'zak.

2) 50-70 yillar. G.Flober nomi bilan bog'liq (1848 yildan keyingi adabiyot)

Realizmning metod-sifatida paydo bo'lishi 20-yillarning oxiriga, asosiy rolni romantiklar o'ynagan davrga to'g'ri keladi. 1830yil revalyutsiyasidan so'ng ularni ijodiy yo'llari turlicha bo'lgan.

Realizmning gullab-yashnagan davri 30-40 yillarga to'g'ri keladi. Bu esa Stendal', Bal'zak, Merimi kaba realist yozuvchilar ijodlari bilan bog'liq. O.Bal'zak «Inson komediyasi»da. «Frantsuz jamiyati o'ziga-o'zi tarixchidir. Men esa uning tarixini tasvirlovchi oddiy kotibman» deydi.

Fredrik Stendal'. (1783-1842). Yuzlab taxalluslarga ega bo'lgan frantsuz yozuvchisining bitta taxallusi asosiy bo'lib qoldi. – Fredrik Stendal' (Stendal' – XVIII asrdagi mashhur san'atshunos Vinkel'man tug'ilgan Germaniyadagi shahar).

Stendal' Grenobl' shahridagi advokat oilasida tug'ildi. Onasidan erta ajraydi. 1800 yili 17 yoshli Stendal' Napoleon armiyasi safiga kiradi va bir qancha harbiy yurishlarda ishtirok etadi.

Napoleon qulashi va Burbollar taxtga qaytgandan so'ng Stendal' Italiyaga ketdi. Italiyani sevgan adib zo'r qiziqish bilan italyan san'atini o'rganadi. Italiya uning «Italiya tasviriy

san'ati tasviri tarixi», «Rim. Florentsiya. Neopol'», «Rim bo'ylab sayohat» singari san'at tarixi bo'yicha ishlarini, bir qancha novellalarni va «Parma ibodatxonasi» romanini yaratilishiga asosiy sabab bo'lgan mamlakat. Stendalning bu mamlakatga muhabbati boshqacha bo'lgan.

Stendal' hayotlik davrida katta shuhrat qozonmaydi. U ko'pincha, « Meni yoki XIX asr oxirida, (80-yillar) yoki XX asrning 30-yillari o'qishi mumkin» deb aytadi.

Stendal' san'atda haqqoniylikni yoqlab chiqadi. U «Rasin va Shekspir» risollasi (1825) – yozuvchining badiiy dasturiga aylanadi. Bunda ikki buyuk tragik shoir ijodi batafsil tahlil qilinadi. San'atkor jamiyatni o'z ortidan ergashtira olsagina, o'z vazifasini uddalagan bo'ladi, deydi Stendal'.

«Rasin va Shekspir» o'z ma'nosiga ko'ra realizm manifesti hisoblansa ham Stendal' o'zini romantik deb tan oladi. «Romantizm san'atning barcha turlarida – bu qahramonlik davrlari odamlarini (bizdan yiroq bo'lgan va balki butunlay bo'lmagan) tasvirlash emas, balki zamonamiz kishilarini tasvirlashdir» - deyiladi risolada.

San'at haqqoniy bo'lishi kerak. U romanni («Qizil va qora») katta yo'l bo'ylab olib boriluvchi oynaga o'xshatadi.

Stendal'ning ilk asarlaridan biri «Armans» (1827) romanidir. Bu asar rus qizi Armans Zoilovaga va Oktava de Maliverlarning dramatik sevgisi haqida.

Yozuvchi 20-yillari «Vanina Vanini» novellasini yozadi. Bunda italiyan karbonariylarining inqilobiy harakatlari tarixidan bir epizod berilgan. Asar qao'ramoni – yosh karbonar Petro Missirilli U mahfiy tashkilotning rahbari Bir kuni politsiya ta'qibidan qochib zadogon qiz Vanina Vanini xonadoniga yashirinadi. Ikki yosh bir-birini sevib qoladi. Qiz yigitni inqilob ishidan ajratish va uni tamomila o'ziga qaratib olish maqsadida mahfiy tashkilot a'zolari nomlarini politsiyaga ma'lum qiladi. Buni bilgan P'etro qizni la'natlaydi shaxsiy baxtini xalq ozodligidan ustun qo'ymaydi.

1830yil «Qizil va qora» romani paydo bo'ldi. Romandagi qizil sifati «erkinlik», «respublika» tushunchalarini anglatga, «qora» reaksion kuchlarni anglatadi. Roman syujeti 1827 yil gazetada bosilgan sud xronikasidan olingan. Antuan Berto ismli yigit o'zi o'qituvchilik qilgan xonadon bekasi Mishu xonimga suiqast qilgan va buning uchun qim jazosiga xukm etilgan.

Romandagi qahramon biografiyasi zinasimon harakat sifatida tasvirlangan. Qahramon tarixi uning otasi – kambag'al duradgor xonadonidan boshlanadi. Bilimli va iqtidorli Sorelni jismoniy mehnatga unchalik uquvi yo'q. SHuning uchun unga otasi va akalari tekinox'r sifatida qarashadi Keyingi bosqich- Ver'er shahri meri janob de Renal' xonimga muhabbati bu xonadonni tark etishga majbur qiladi. Keyingi qadam –Bezanson seminariyasi. Sxolostik bilim berish usuli, har qadamda talabalarni ta'qib ostiga olish, ular ketidan josuslik qilish kabi seminariya tartiblari qahramonni qanoatlantirmaydi. Va nihoyat, Jyul'en Parijda yirik zodagon markaz de Iya Mol' saroyiga kotib va bibliotekari bo'lib ishga kiradi. Qobiliyatli yigit tez orada ko'zga tashlanib qoladi. Markiz qizi uni sevib qoladi. Ammo qiz otasi yigitni avvalgi ish joyidan xarakteristika so'raydi. Renal' xonim katolik ruhoniysining tazyiqi ostida Sorel'ga salbiy xarakteristika yozadi. Sorel' Renal' xonimga o'q uzadi. Keyin qamoq va o'lim jazosi.

Stendal' vafotidan ancha keyin – 1850 yillardan boshlab uning asarlari qayta nashr etila boshlandi. Keyinchalik realist yozuvchilar Stendalni o'zlarining yo'lboshchilari deb tan oldilar. Simvolistlar esa Stendal' romanlarini yod oldilar. Ular yozuvchi asarlaridagi psixologik tahlilni qadrlar edilar.

Onore de Bal'zak. (1799 – 1850). Bal'zak tur shahrida tug'ilgan. Ota – onasi hohishiga ko'ra huquq fakul'tetini tugatadi. U o'z otasidan yozuvchi bo'lishga qiziqishi orzu emasligini isbotlash uchun 2 yillik muhlat so'raydi. Birinchi she'riy tragediyasi «Kromvel'» muvaffaqiyatsiz chiqadi.

SHaxsiy hayotda ham omadi chopmaydi. Polyak grafiniyasi rus fuqarosi evelina Ganskaya bilan bo'ladigan nikohni uzoq vaqt kutadi va hayotining so'nggi yili bunga erishadi.

Uning asarlarini noshirlar jon deb nashr qilishar va bundan katta foyda olar edilar. Muallif esa hayotining oxirigacha qutula olmadi.

YOzuvchi sifatida Bal'zak nomini tanitgan asar – «SHuanlar» romani (1829) hisoblanadi. SHundan so'ng «Gobsek», «Sag'ri teri tilsimi», «Polkovnik SHaber», «Evgeniya Grande», «Gorio ota» va boshqa asarlari bosilib chiqdi.

Birinch qism B rejasiga ko'ra 6 ta bo'limdan («Pravintsiya hayoti sahnalari», «Siyosiy hayot sahnalari», «Parij hayoti sahnalari», «Qishloq hayoti sahnalari», «SHaxsiy

Билиб олинг! Бальзак ўз асарларини «Инсон комедияси» деган умумий ном остига бирлаштиради (Дантенинг «Илохий комедияси»дан руҳланиб) ва 3 қисмга бўлади.

1. «Хулқлар ҳақида этюдлар».
2. «Фалсафий этюдлар»
3. «Аналитик этюдлар»

hayot sahnalari», «Gorio ota», «Gobsek», «Polkovnik SHober» va boshqalar.) 111 asardan iborat bo'lsa kerak edi – aslida 72tasi yozildi.

Ikkinchi qism (bo'limlarga bo'linmaydi) 27 roman bo'lishi kerak edi –22tasi yozildi.

Uchinchi qism – 5ta – aslida 2ta («Nikoh fiziologiyasi», «Oilaviy hayot noxushliklari») yozildi. Barchasi bo'lib rejadagi 143 tadan 96 tasi yozilgan. Bal'zak o'z asarlarida restavratsiya davridagi 1815 dan to 1848 yilgacha bo'lgan voqealarni o'z ichiga oladi.

«Inson komediyasi»da 2 mingdan ortiq personaj qatnashadi. Agar frantsuz jamiyati tarixchi bo'lsa, Bal'zak o'zini uning kotibi deb atadi.

Uning asarlarida boylik, pul kishi xarakterini, psixologiyasini o'zgartiruvchi, izdan chiqaruvchi salbiy kuch sifatida ko'rsatiladi.

«Gobsek». Gobsek hikoyasining qahramoni hayotida puling qancha ko'p bo'lsa, sen shuncha qudratli bo'lasan degan falsafani o'zlashtirib olib, yoshligidan oltin, pul to'playdi. Gobsek sudxo'r. Pul jamiyat hayotining asosiy kuchi bo'lgan davr da u ishbilarmon, ministr, yozuvchi, artistlarni o'z qo'liga qaram qilib olgan.

Ana shu odamlar hayoti, taqdiri uning qo'lida, u o'z shartlarini qo'yadi.

Uning qarindosh-urug'lari ham, do'stlari ham yo'q. Juda xarob kiyinadi va eski uyda yashaydi. Tilladan boshqa narsani tan olmaydigan bu chol : «Bordi-yu mendan qirol qarz bo'lganda va qarzini muddatida to'lolmaganda, men uni boshqa qarzdorlardan oldinroq sudga berardim» - deydi.

Adabiyotlar:

1. Bol'zak Onar de. Gobsek, Sagri teri tilsimi. T., Adab va san'at. 1981.
2. Bol'zak Onare. Gorio ota. T. Badiiy adab. nashr. 1968.
3. Stendal' Qizil va qora. 1830 yil. Xronikasi – T., T., Adab va san'at nashriyoti, 1979.
4. Stendal'. Parva ibodatxonasi. –T. Meditsina, 1990.
5. Azizov Q. Qayumov O. CHet el adabiyoti tarixi. T., O'qituvchi, 1982

Mavzu: XX asr boshlarida Amerika adabiyoti

Reja:

1. Amerika adabiyoti taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlari. Davr ziddiyatlarining adabiyotda aks etishi.
2. Mark Tven - AQSHning yirik hajviyotchi adibi.
3. Ernest Xemenguey ijodi:
 - a) «Yo'qotilgan avlod» mavzui.
 - b) «Chol va dengiz»

XIX asrning ikkinchi yarmida Amerika ijtimoiy hayotida katta o'zgarishlar sodir biladi. 1861-1865 yillardagi grajdanlar urushi natijasida Shimol burjuaziyasi quldorlar Janubi ustidan g'alaba qilib, butun mamlakat bo'ylab o'z hukmronligini o'rnatdi. AQSH jadal

Kapitalistik taraqqiyot yo'liga o'tadi.

XIX asrning oxiri va XX asrning boshida adabiyotni hayotga yaqinlashtirishda ma'lum qo'lganlardan biri romannavis va tanqidchi Uilpyam Din Xouellsdir (1837-1920). U adabiyotda sun'iylik va hartlilikka qarshi chiqib, "nozik realist"larning favqulodda, alohida voqealarni tasvirlashiga javoban kundalik hayotda uchraydigan oddiy shodisalarni real ko'rsatishga chaqirdi.

Mark Tven (1835-1910) Adabiy taxallusi Mark Tven bilgan Semyuelp Lengxorn Klemens Amerika demokratik adabiyotining yirik vakili, o'z zamonasi burjua jamiyati illatlarini fosh etgan satirik va realist yozuvchidir. Semyuelp Klemens Missuro'ya shtatida joylashgan Florida deb ataluvchi kichik asholi punktida tug'ilgan Mark Tvenning ilk ijodi "Qalaverasdan chiqqan mashhur sakrab yuruvchi qurbaqa", "Tennesiyada jurnalistika", "Men qishloq xo'jaligi gazetasini qanday tashrir etdim" yumoristik hikoyalarida qiziq voqea, latifa va uydirma voqealar tasvirlanadi, ularda burjua matbuotidagi beburdlik masxara qilinadi.

Mark Tven shu yillardayoq ijtimoiy hajviyaning ajoyib namunasi bilgan (1870) hikoyalarida Amerika soxta demokratiyasini fosh etgan yillar - Jek London ijodining yuqori cho'qqisi hisoblanadi (1876) roman qahramoni Tom kichik shahardagi meshchanlar ichida yashaydi. Xolasining betixtov naso'shatlari, maktabda quruq yod oldirishdan iborat eskicha iqtish usullari zerikarli bilganidan u darsga qiziqmaydi, mashg'ulot vaqtida boshqa narsalarni o'ynab itiradi. Uning shixligi va iynqaroqligi o'sha voqelikka o'ziga xos norozilikdir. Tomning uyso'z bola Gek Finnga shavas bilan qarashi - meshchan urf-odatlaridan xoli erkinlikka intilish alomatidir.

"Tom Soyerning boshidan kechirganlari" romanining tarbiyaviy ahamiyati katta. U bolalarni do'stlik, adolat tashabbuskorlik rushida tarbiyalashga yordam beradi. Asarning o'ziga xos xususiyatlaridan yana biri unda realo'zm (kichik shaharda istiqomat qiluvchi meshchanlar hayoti tasviri) bilan romantizm (Tom va do'stlarining xayoliy romantik dunyosi)ning mavjud bilishidadir.

Mark Tven tarixiy temadagi romanlaridan biri "Shashzoda va gado" (1882)da garchi O'rta asr feodal davri voqealarini aks ettirsa ham, lekin o'z zamonasidagi illatlarning negizini o'sha uzoq itmishda ko'radi va unga tanqidiy munosabatda biladi. asardagi voqea XVI asrning Birinchi yarmida Angliyada ro'y beradi.

Bir vaqtda bir-biriga ixshagan ikki bola dunyoga keladi. Ulardan biri saroyda, ikkinchisi qashshoq xonadonda tug'iladi. Bular shashzoda Eduard bilan gadoy Tom Kentilardir. Agar Eduard Tyudor saroyda Shoh farzandi sifatida izzat-shurmat va farog'atda yashasa, Tom kambag'al oilada qashshoqlikning butun azob-uqubatlarini boshidan kechiradi.

"Geklpberri Finning boshidan kechirganlari" (1885) romani bilan Mark Tven ijodida yangi davr boshlanadi. Bu ham bolalar haqidagi Birinchi asarining davomidek tuyulsa-da, lekin undan farq qiladigan tomonlari bor. Endi bu romanda bosh qahramon Tom emas, balki kichada yuruvchi yetim Gek Finndir. U faqat shaxsiy erkinlikka intiluvchi bola bilmay, balki ham aqlan, ham jismonan kamol topib borayotgan o'smir sifatida harakat qiladi.

"Qirol Artur saroyidagi Konnektikutlik Yanki" tarixiy-fantastik romanining qahramoni oddiy amerikalik Yankidir. U bir mushtlashish vaqtida boshiga tushgan kaltak zarbidan so'ng aqlini yo'qotadi, shushiga kelgach, o'zini VI asrdagi Angliyada ko'radi va qirol artur saroyiga boradi. Asarning fantastik pardasi ostida real voqealar aks etadi. Artur qirolligi zulm-dahshat, diniy jaholat avj olgan feodalizm hukmronlik qo'lgan davr edi. Yozuvchi o'z zamonasidagi qaboshatlarning itmishdagi yaramasliklar bilan bog'liqligini ko'radi.

Mark Tven keyinchalik fransuz xalqining milliy qahramoni Janna d'Ark shaxsiyatiga qiziqadi va "Janna d'Ark" (1896) tarixiy romanini yaratadi.

Janna d'Ark Ingliz bosqinchilariga qarshi yuz yillik urush vaqtida o'z jasorati bilan xalqni jangga rushlantirib turgan Fransiyaning milliy qahramoni sifatida ma'lum. Bu asarida yozuvchining monarx, diniy reaksiyaga qarshi nafrati ko'zga tashlanib turadi. Roman Jannaning quroldoshining bu mard qiz haqidagi eshlari asosida yozilgan. Ijodining shu

davriga xos "Gedlibergni buzgan odam" (1899) qissasida boylik, shasadgiylikka berilgan shozirgi zamon Amerika burjua jamiyati illatlarini fosh etadi. Gedliberg yaxshi odamlar yashaydigan, nuqsonlardan xoli joy, deb atalar edi. Lekin yaqindan qaraganda, u o'sha tuzumning barcha qaboshatlarini o'zida mujassamlantirgan shahar. Uning aksar fuqarolarida vijdon va poklikdan asar ko'rinmaydi. Shaharda insofli kishilar uchun yashash imkoniyati yo'q. Bu shaharning ustunlari hisoblangan boy grajdanlari aslida eng insofso'z, tovlamachi, pul uchun o'z shaonidan ham voz kechuvchi shaxslar bilib chiqadilar. Bu shahardagi turmush butun mamlakat uchun xarakterli. Demak, kichik Gedliberg orqali butun Amerikadagi hayot anglashiladi.

Ernest Xeminguey. (1899-1961). Yirik Amerika yozuvchisi ernest Xeminguey Ouk-Park shahrida vrach oilasida tug'iladi. U maktabni bitirgandan so'ng, kichik bir gazetada ishlaydi. Evropaga boradi: avval Frantsiyadan keyin Italiyada joylashgan Amerika sanitar qismlarida turib, birinchi jahxon urishida qatnashadi. Urishdan so'ng u Amerika gazetalarining muxbiri sifatida o'z mamlakatiga qaytib, Florida sohillarida istiqomat qiladi.

Xeminguey Ispaniya respublikachilarining fashist fitnachilariga qarshi olib borgan kurashlarida faol qatnashgan va bu haqda ko'p asarlar yozgan, ikkinchi jahon urish yillarida aviatsiya qimlarida muxbir bo'lib ishlagan. Ittifoqchilar armiyasining Frantsiyaga bostirib kirishlarida ishtirok etgan.

Xeminguey ijodining boshlanishi birinchi jahon urishidan keyingi yillarga to'g'ri keladi. «Bizning zamonda» (1925) kitobiga kirgan hikoyalarida yozuvchi, birinchidlan asarning lirik qahramoni Nik Adamsning yoshligi, o'smirlik yillari, sevgisi va oilasi haqida hikoya qilsa, ikkinchidan tinch hayot haqidagi hayollarga qonli urush voqealarini qarama-qarshi qo'yadi. Individualistik xarakterda bo'lsa ham, asarda urushga qarshi qahramonning noroziligi bayon etiladi.

Imperializm keltirib chiqargan bosqinchilik urushlarni nafratlashga bag'ishlangan «Alvido qurol!» (1929) romani yozuvchi ijodida muhim bosqinni tashkil etadi. Asarda birinchi jahon urishi yillarida Avstraliya frontida ro'y bergan voqealar hikoya qilinadi. Sanitar xizmati letenanti amerikalik Genri urushning butun dahshatlari - ochlik, ifloslik, o'zaro qon to'kish va son-sanoqsiz begunoh kishilarning o'lib ketayotganligini ko'rib, urush haqidagi fikrlarining pup hayoldan iborat ekanini biladi va umidsizlikka beriladi. Italiyan soldat va ofitserlari bilan samimiy suhbat va aloqalar uni milliy xudbinlik va mag'rurlikdan xoli qiladi. Shuning uchun leytenant Genri urishdan yuz o'girib, qurolini tashlab, betaraf mamlakat Shvetsariyaga o'tib ketadi. Yozuvchi urush qabohatlariga shaxsiy hayotni qarshi qo'yadi. Genri Ketrin Berkliga bo'lgan sevgisi bilan urush dahshatlaridan ham tashqi, dunyo mashaqatlaridan ham qutilishga intiladi. Lekin u shaxsiy hayot va muhabbatdan ham vaqt topa olmaydi. Ketrin tug'riqxonada o'lganidan so'ng Genri butunlay umidsizlik ichida qoladi. «Alvido qurol!» romnida birinchi jahon urushi qoralanadi. Biroq unda bayon etilgan norozilik shaxsiy yo'sindadir.

Bu kitoning muallifi, - deb yozadi Xeminguey asar boshida, - ongli suratda shu fikrga keldiki, urushlarda jang qilayotgan damlar dunyodagi eng ajoyib odamlardir, frontning qizg'in qismlariga kirib borganing sari bunday ajoyib kishilarga ko'proq duch kela boshlaysan. Lekin urishni boshlaganlar, uni oloviga yana olv tashlab turganlar, iqtisodiy raqobatdan, foyda undirishdan boshqa narsani o'ylamaydigan to'ng'izlardir... Men urush olovini yoqqanlar ... otib tashlanmog'i zarur, deb hisoblayman.

Xemingueyning 30-yillarning o'rtalarigacha bo'lgan asarlarida u tashqi dunyoga munosabatida ziddiyatli va individualist ijodkorligicha qoladi. O'sha yillari ocherk shaklida yozgan «Tushdan keyingi o'lim» (1932) kitobida o'lim mavzusi yana ham ochiq ko'rinadi. Asarda buqalar urishi va unga boliq qoidalar batafsil beriladi. Buqalarni o'ldiruvchi matadorlar yoki matadorlarni halok etuvchi buqalar, otlarning yorilib ketgan qornidan otilib chiqayotgan qonlar fojea ustiga fojea va ayniqsa jarohatlangan odamning o'limi oldidan kechirgan azoblari umidsizlik ruhida tasvirlanadi.

«Afrikaning yashil tepaliklari»da (1935) ham yuqoridagi kitobiga xos bo'lgan o'lim

masalasi ko'tariladi. Agar «Tushdan keyingi o'lim» matador bilan buqa o'rtasidagi olishuv dv ikkalasidan birini halok etishi bilan tugasa, bunda ovchi haqida gapiriladi va albatta voqea ovchining g'alabasi va havonning o'limi bilan yakunlanadi.

Yolg'izlik, umidsizlik yozuvchining boshqa hikoyalarida ham aks etadi. Masalan, «Toza va yorug' joyda» (1936) kitobi qahxramoni kecha va qorong'ulikdan vahimaga tushadi., uning uchun yagona makon toza va yorug' mayxona bo'lib qoladi. 30- yillarning o'rtalarida Xeminguey sotsial voqealarga murojaat qiladi. Shu davrga xos romani « Hayot yoki mamot» (1937) qahramoni Garri Morgan o'z oilasini boqish yo'lida tinmay ishlaydi Garri yashashga bo'lgan tabiiy extiyojini qondirish maqsadida burjua jamiyatining vahshilika asosalangan qonunlariga tayanib o'zini ham ayamaydi, boshqalarga ham shafqat qilmaydi. Hatto odam o'ldirishgacha borib etadi. U faqat o'zining shaxsiy kuchiga ishonadi. Kuba anarxistlari bilan to'qnash kelgan va jarohatlangan Garri Morgan o'limi oldidan yolg'iz odam hech narsa qila olmaydi, degan fikrga keladi. Qahramonning fajiali halokati yozuvchidagi individualistik qarashlarning samarasizligini ko'rsatadi.

«Daryoning narigi tomonidagi daraxtlar soyasida» (1950) asrida ijtimoiy hayotdan chetda turuvchi yakka qahramon paydo bo'ladi. Bu ikki urushda qatnashgan amerikalik polkovnik Richard Kentuellidir. Asar qahramoniga xos narsa shuki, u hamma vaqt o'lim hayoli bilan yashaydi va bu esa, povestning g'amgin ruhini ko'rsatadi.

Xeminguey so'nggi «Chol va dengiz» (1952) qissasi uchun Nobel' mukoqotini olgan. Asar qahramoni chol Sant'yago baliq oviga chiqqaniga ancha kunlar bo'lsa ham, lekin ishi yurishmaydi. Uning elkaniga «ko'p yamoq tushgan» qayiqqa qanday qilib ham baliq ilinsin. Sant'yago kekxa bo'lsa ham, lekin o'zi tetik. SHuning uchun yozuvchi bu odam « taslim bo'lmaydi deb uqtiradi».

Chol to'riga katta baliq tushganida cheksiz sevinadi. «Baliq deb chaqirdi u sekingina, - o'lsam o'lamanki, sendan ajralmayman». Chol butun kuch g'ayratini ishga solib, baliq bilan olishadi va engadi. « Uning: «Odamzodni yanchib tashlash mumkin, lekin uni bo'ysundirish mumkin emas» degan so'zlari inson qudratiga yozuvchining cheksiz ishonchini ko'rsatadi.

Baliqqa bir gala akula xujum qilganida ham Sant'yago bo'shashmay kurashni davom ettiradi, shu tariqa olishuv ancha davom etadi. Uning pichog'i sinib, qo'llari qonga belansada to'qmoq bilan akulalarning boshiga urishda davom etadi. Sant'yago qirg'oqqa etib borganida katta baliqning faqat gavda suyagigina qolgan edi. «Kim ham seni eng qoldi o'zi chol, - so'radi o'z-o'zidan – hech kim, - javob berdi u. – Aybim shuki men dengizdan xaddan tashqari uzoqqa ketib qolibman».

Sant'yago uchun umidsizlik gunohdir. Kitobxon ko'zi o'ngida mag'lubiyatni bilmaydigan, irodali inson timsolida namoyon bo'ladi. Sant'yago shu jihatdan yozuvchining oldingi asarlari qahramonlaridan farq qiladi. Uni qirg'oqda kutib olgan bola navbatdagi baliq ovida chol bilan birga borishni va undan ko'p narsa o'rganish zarurligini aytadiki, bu – Sant'yagoning yolg'iz emasligiga ishoradir.

Savol va topshiriqlar:

1. XX asr AQSH adabiyotida ijod qilgan yozuvchilarni sanab o'ting.
2. E.Xemingueyning «Chol va dengiz» asarining asosiy g'oyasi nimadan iborat?

Adabiyotlar:

1. Jomonov R., Mirzaeva Sh. Chet el adabiyoti T.: "Cho'lpon", 2007
2. Boynazarov F. Jahon adabiyoti T.: "Musika nashriyoti", 2006
3. Alimhammedov A. Antik adabiyot tarixi. T., O'qituvchi, 1976.

Mavzu: Lotin Amerikasi mamlakatlari adabiyoti.

Reja:

1. Lotin Amerikasi mamlakatlari adabiyotiga umumiy tavsif.
2. Pablo Neruda hayoti va ijodi.
3. Jorji Amadu hayoti va ijodi.

XIX asrda Lotin Amerikasi mamlakatlari - milliy-ozodlik harakatining kuchayishi bilan xarakterlanadi. Ezilgan omma chet el bosqinchilari va ularning malaylari - mashalliy hukmronlarga qarshi kurashlarini davom ettirib, jiddiy g'alabalarni qo'lga kiritdilar. Xalqlarning ezuvchilarga qarshi kurashi shozirgi kunda ham qitoning ko'p yerlarida davom etmoqda.

Pablo Neruda (1904-1973) Pablo Neruda (Neftali Rikardo Reyes) Chilining janubidagi Parralp shaharchasida temir yil xizmatchisi oilasida tug'iladi.

Pablo Nerudaning 20-yillar oxiri va 30-yillar boshida yozgan dastlabki sheorlari individualistik xarakterda bilib, ularda shoirning suboektiv kayfiyatlari aks etgan. Shoirning katta ijtimoiy-siyosiy voqealardan uzoq, g'amgin motivlar bilan qoplangan bu sheorlari shakl tuzilishi jihatidan ham murakkab bilgan. P. Neruda ijodida keskin o'zgarish 30-yillarning ikkinchi yarmida yuz beradi. Shu vaqtda u katta siyosiy shodisalariga duch keladi. 1934 yildan Madridda diplomatiya xizmatida bilgan P. Neruda ispan xalqining general Franko fashist qishinlariga qarshi olib borgan qahramonona kurashini ko'radi. U respublika shimoyachilariga katta xayrixoshlik bilan qaraydi. Chili hukumati buyrug'i bilan 1937 yilning kuzida Ispaniyadan chiqib ketadi va "qalbdagi Ispaniya" (1938) kitobini yaratadi. Fashistlarga nafrat bilan tila bu asar tezda ko'p tillarga tarjima qilinadi.

Shoir mazkur she'rlarida Ispaniyani qonga botirgan xoinlarni g'azab bilan laonlatlaydi. "Nafrat", "Boylar aybi bilan kambag'allashgan Ispaniya", "Shaqoratlangan yer" sheorlarida og'ir ashvolga tushib qolgan Ispaniya va uning xalqi haqida qayg'uradi, ozodlikni sezuvchi mehnatkashlarning kelajagiga ishonch bilan qaraydi. "internasional brigadaning Madridga kelishi" sheorida turli mamlakat xalq vakillaridan iborat ispan birodarlarga yordam qilini cqizgan jangchi-internasionalistlarni tabriklaydi. "qalbdagi Ispaniya" kitobi Pablo Nerudani individualistik poeziyaning tor doirasidan realistik sa'natning keng yiliga chiqqan shoir bilib yetishganini ko'rsatadi. Shunday qilib, Pablo Neruda ijodida yakka-yolg'o'zlik, qayg'u o'rmini ozodlik va demokratiyani shimoya qiluvchi otashin minbar shoirning zalvorli ovozi egallaydi.

Prezident Gonsalos Videlaning sotqinligini fosh etgan va polisiya ta'qibi ostida yurgan Pablo Nerudaning oddiy kishilarga bag'ishlab yozgan ajoyib asarlaridan biri "Baharo'yat qishig'i" (1950) epopeyasida Amerikaning eng qadimgi davridan tortib to shozirgi kungacha bilgan tarixi aks etgan. Epopeya XV bobdan iborat. Uning 1 bobi ("Er nuri")da Amerikaning tabiati - isimliklar dunyosi, hayvonlari, qushlari, yer osti oyliklari, daryolari va qabilalari haqida hikoya qilinadi. "Istilochilar" deb atalgan uchinchi bobda Markaziy va Janubiy Amerikani zabt etib, uning xalqlarini qirib tashlagan va qul qo'lgan ispan konkvistodor-fotishlari haqida gapiriladi. Epopeyaning to'rtinchi bobi - "Xaloskorlar"da chet el bosqinchilari zulmiga qarshi otlangan mashalliy xalqlarning ozodlik urushi tasvirlangan. Bunday kurashga Kuautemon (Meksika), Lautro (Chili), Tupok Amaru (Peru) boshchilik qiladilar. Xalqlarning zolimlarga qarshi kurash mavzui "O'rmon kesuvchi uyg'onsin" deb ataladigan IX bobda aks etgan. Epopeyaning "Qochoq" (X), "Puno'taka gullari" (XI), "qo'shiq mavjlari" (XI1), "qayg'uli vatanga yangi yil gimni" (XI11), "Buyuk okean" (XIV) kabi so'nggi boblarida shoirning turli mamlakatlardagi darbadar kezishlari, oddiy kishilar haqidagi taassurotlari aks etgan.

"Bahariyat qishig'i" epopeyasi "O'zim shaqimda" gi (XV) bob bilan tugaydi. Bu qismdagi sheorlarda ("Uy", "Yildagi do'stlar", "Sayoshatchi", "Uzoq yerlarda", "Urush", "Sevgi", "Meksika", "qaytish", "Hayot", "Men yashayajakman") shoirning hayot mashaqqatlari haqidagi qarashlari ifodalanadi. "Baharo'yat qishig'i" epopeyasidan so'ng Neruda yana bir qancha asarlar yozgan. Ulardan biri "Tokzorlar va hamollar"ni (1954) Yevropa va Osiyoda yashovchi ishchilar, deshqonlar, yozuvchi va siyosiy arboblarga bag'ishlangan. U O'taliyaning shahar va daryolari, Pragadagi ko'priklar, Polpshadagi qurilishlar, Vengro'ya o'rmonlari haqida chuqur mulohazalar yuro'tadi. 50-60-yillarda Neruda "Oddiy narsalar haqida qasida" (1957), "Muhabbat haqida", "qora orol daftari" avtobiografik dostoni va boshqa asarlar yaratadi.

Jorji Amadu (1912 yilda tugʻilgan) Jorji Amadu hozirgi zamon Braziliya adabiyotining yirik vakili, yozuvchi, olim va jamoat arbobi. "Xalqlar Oʻrtasida tinchlikni mustashkamlash uchun" Xalqaro Lenin mukofoti bilan taqdirlangan. J. Amadu Jahon Tinchlik Kengashining aʼzosi. Jorji Amadu inqilobiy harakatlar kuchayib borayotgan 30-yillarning boshlarida ijod etishga kiroʻshadi. Uning 19 yoshida yozgan asari "Karnaval mamlakati" (1931) Birinchi romanidir. 40-50-yillardagi ijodi bilan u katta shuhrat qozonadi. Jorji Amaduning ilk asarlari - "qahva" (1933), "Ter" (1934), "Jubiaba" (1935) Braziliya ijtimoiy hayotining dolzarb masalalariga bagʻishlangan, tanqidiy realoʻzm ruhida yozilgan romanlardir. "Bepoyon yerlar" romanidagi bosh personajlar yirik pomeschiklarga aylangan sobiq harboʻylardir. Ulardan har birining oʻz qiyofasi bor. Polkovnik Orasio oʻz kuchiga ishongan, hukmronlikka intiluvchi, irodali, lekin shafqat nimaligini bilmaydigan shaxs. "Bepoyon yerlar"ning davomi sifatida "Oltin mevalar dalasi" romani paydo biladi. unda "qahva ilkasi" - shosildor yerlar uchun kurash yana ham keskinlashgani tasvirga tushiriladi. Endi bu yerlarni qoʻlga kiritish uchun chet el kapoʻtali aralashadi. Serdarmad qahvani eksport qilish bilan shugʻullanuvchi yirik Kapitalistik birlashmalar yuzaga keladi. Ular barcha shosildor yerlarni qillariga kiritiladilar.

"Qizil kurtaklar" (1946) romanining markazida deshqon Jeronimo oilasining ogʻir ashvoli tasvirlangan. Zamindor bu oilan ijaraga qiyilgan yerdan shaydaydi. Koʻplar qatorida Jeronimolar ham boshqa shtatga ish axtarib joʻnaydilar. Yil uzoq bilib, chil tepaliklaridan iborat. Odamlar ochlikdan darmonsoʻzlanib yoʻqiladilar. Bolalar va keksalar ochlikka bardosh berolmaydilar. Keksa Jeronimo ham och qolib yilda iladi. Koʻp qiyinchiliklarni yengib, yetib borganlarning qismati yana ham ogʻir kechadi. Ular qattiq ekspluatasiyaga duchor biladilar. Nima qilmoq kerak, degan siroq tugʻiladi.

"qizil kurtaklar" romanining ikkinchi qismi "Umid yillari"da deshqon Jeronimoning uch Oʻgʻli taqdiri hikoya qilinadi. Romanning nomi ramziy. Braziliya xalqining oʻz ozodligi uchun kurashi kuchayib bormoqda, inqilobning qizil kurtaklari birtib chiqmoqda. Romanning xotimasida Braziliya inqilobchilarini yangi - navqiron avlodi haqida soʻz boradi. Asar qahramoni Nenen vataniga yolgʻoʻz oʻzi emas, balki inqilob ishida unga katta tayanch bilmish nabirasi bilan birga qaytadi.

Yozuvchi 1947 yilda yana vatanidan chiqib ketadi va uzoq yillar mushojirlikda yashaydi. "Ozodlik podpolpesi" (1954) ana shu davr mashsulidir.

Jorji Amadu unda xalq ozodligi uchun kurashayotgan irodali va jasur kishilar, - yorqin obrazini yaratgan. Bular Joakin Vitor, Joze Gonsalo, Mariana, negr ishchisi Doroteu va uning xotini Inasiya, Joan, Ruyvo, fashizmga qarshi kurashda qatnashmoq qasdida Ispaniyaga yil olgan kapoʻtan Rodrigues.

Shafqatsiz tuzum tomonidan qattiq taʼqib ostiga olingan kommunistlar yaShirin holatga oʻtib, ogʻir haroidta fashizmga qarshi ozodlik kurashini davom ettiradilar.

Jorji Amadu 60-70-yillarda ham qator asarlar yaratdi. Bular "Kinkas Sginp Vodaning gʻalati ilimi" (1963) qissasi, "Biz kechani qoʻriqladik" (1966) kabi romanlardir. Braziliyada mashalliy fashistlarning nayranglarini fosh etgan "Harbiy kitelp, akademik mundir, tungi kiylak" (1979) romani gʻoyaviy mazmunining chuqurligi bilan ajralib turadi.

Savol va topshiriqlar:

1. Pablo Neruda hayoti va ijodi haqida nimalarni bilasizq
2. Uning yaratgan asarlari haqida gapirib bering..
3. "Bahariyat qoʻshigʻi" epopeyasi haqida gapiring.
4. Jorji Amaduning "Qizil kurtaklar" romanida ilgari surilgan gʻoya.

Adabiyotlar:

1. Azizov Q. Qayumov O. CHet el adabiyoti tarixi. T., Oʻqituvchi, 1982
2. Boynazarov F. Jahon adabiyoti T.: "Musika nashriyoti", 2006
3. Jomonov R., Mirzaeva Sh. CHet el adabiyoti T.: "Choʻlpon", 2007

4. “Jahon adabiyoti” jurnali. 2008-2009 yillar